

A NÉMETORSZÁGI HITLER-MOZGALOM

A NEMZETI SZOCIALISTA német munkáspárt, az úgynevezett Hitler-párt a múlt esztendőben váratlanul nagy választási diadalt aratott. A régi birodalmi gyűlésen csak néhány fajvédő képviselte a pártot, a szeptemberi választás egyszerre 107 mandátumot hozott számára. A Hitler-csoport a szocialisták után a német népképvisélet második nagy pártja lett, a legnagyobb polgári csapat, amely, már tagjainak nagy számánál fogva is, hivatva lett volna a birodalom kormányzására mértékadó befolyást gyakorolni. Legalább is a külföld úgy fogta fel a Hitler-párt előrenyomulását: az idegen tőkét sietve visszavonták, a német értékek estek, a belföldi tőke iparkodott kifelé és a német gazdasági válság még jobban kiélesedett. Mindenfelé úgy értékelték a választási csata eredményét, hogy a német nép radikális eszméknek hódol, hogy elfordul eddigi politikai irányától, hogy új bel- és külpolitikai ideálokat akar szolgálni, szóval hogy Németország a világpolitikában újból bizonytalan tényező lett. Már múlt szeptemberben az első választási hírek hatása alatt egy francia újság nagy plakátokon hirdette: Hitler, Hitler über Alles... Hitler valóban a közérdeklődés központjába került. Már eddig is tudták róla, hogy ügyes szónok, kiváló agitátor és nagyszerű szervező, most egyszerre egy nagy parlamenti párt látható feje, vezére és nyugodtan lehet állítani, diktátora lett. Ellenlábas a kormány élén, Brüning kancellár azonban erősebbnek bizonyult. Bár elveszítette a választási harcot, mert a mögötte álló pártok, a centrumot kivéve, veszítettek népszerűségükből, mégis a helyén maradt és nem riadt vissza a szükségrendeletekkel való kormányzástól sem. A parlament csak arra szorítkozott, hogy rendeletét szentesítette. És Brüning helyzete még jobban megerősödött, amikor Hitlerék abban a hitben, hogy a parlamentben hatalmukat nem éreztethetik, kivonultak és velük együtt a német nemzeti párt, a Hugenberg-csoport is elhagyta a birodalmi gyűlést. Most már nem volt nehéz az alkotmányos uralomhoz való felhatalmazást megkapni és a Reichstagot páratlanul hosszú időre saját határozata alapján elnapoltatni. A német parlamentáris élet egyelőre szünetel, sorsa, jövője ködbe van burkolva. Sok minden mégis csak a Hitler-párt magatartásától függ. Szeptemberben kerek hétmillió választó sorakozott lobogója alatt. A kérdés az, megmaradnak-e a milliók a vezér mögött, vagy elkanyarodnak jobbra vagy balra az esetleges új választások vagy más döntések idején. Múló divat-e a hitlerizmus vagy pedig állandó jelenség? A német politikai életről a nemzeti szocializmus értékelése nélkül írni nem lehet.

Hitler... Ezt a politikai vezért is a háború szülte. Amint pályafutása mutatja, elsősorban páratlan szervezőképessége állította a politikai arénába. Látta az egyik oldalon, mily rosszul szervezkednek a polgári pártok és mily erőre kap a marxizmus, s a másik oldalon, hogy nincs semmi kilátás sem nemzeti politikát csinálni, hát megpróbált a saját ideái szerint pártot teremteni. Hitler nem egyszerű pártvezér, akít a többség emelt eme tisztességbe, hanem az a férfiú, aki a pártot megalakította és úgy szervezte, hogy nélküle mi sem történhet, ő a vezér, jobban mondvá a pártidiktátor, az első az elsők között. Miután pártjának valóságos katonai szervezetet adott, rendeletekkel kormányoz. A mandátumokat is ő osztotta szét. Ő maga nem juthatott be a német népképviselőbe, mert nem német alattvaló,—valaha osztrák állampolgár volt, ma államnélküli. Szinte csodálatos, hogy egy nem-német áll a legnagyobb német polgári párt élén! A nemzeti szocializmus mozgalmanak első esztendeiben talán még lehetséges lett volna őt Németországból, mint alkalmatlan idegent, kiiltani, bár kegyetlenség lett volna minden ilyen lépés Hitler ellen, aki végigküzdötte a háborút. Ma persze egy hétmillió párt vezérét nem lehet ily módon büntetni. Viszont érdekes és jellemző, hogy még 107 honatya sem tette lehetővé, hogy vezérük elnyerje a német állampolgárságot. Kétségkívül akadt volna egy-egy kisebb német állam, talán Thüringia vagy Braunschweig, amely megadta volna az állampolgári jogot Hitlernek, de rögtön elhangzott volna a vétó a nagy Poroszország részéről és a szövetségtanács, amely e kérdésekben dönt, bizonyára csatlakozott volna a porosz álláshoz. Hitler tehát vezér maradt a nagy párt élén, de politikai jogokat nem gyakorolhat. Mindez együttvéve még érdekesebbé teszi személyét. Vájjon ki és mi ő, milyen tulajdonságai vitték a magasba, van-e különösebb politikai talentuma és mit várhatnak tőle a németek és velük a nagy világ, ha valaha a hatalomra kerülne?...

Hitler könyvet írt önmagáról és pályafutásáról. Az én küzdelmem a címe és több mint ezer nyomtatott lapból áll. Tehát nem valami apró könyv. Érdekes, mert Hitler írta, de érdekes a tartalma is, mert mutatja, hogyan lehet a semmiből is hatalmas pártot teremteni. Egyúttal megtanít arra is, hogy sokkal könnyebb egy csapásra a magasba jutni, mint az így elért pozíciót megtartani. Más politikai vezéreket a pártjuk emel a magasba. Hitlernek a pártja kezdetben kerek egy tucat emberből állott. Az egy tucatból lett hétmillió. Itt a rejtély, amelynek megoldása nem oly könnyű.

Hitler egy osztrák állami tisztviselő gyermeke. Az apja hivatalnokot akart belőle nevelni, a fiú művészi pályát választott. Festő akart lenni. Célját részben csak szülei halála után érte el, Bécsben, ahol bizony sokszor címfestéssel kereste meg a kenyerét. Hogy művészi képességeivel mennyire vitte volna, ki tudná megmondani, mert jött a háború és Hitler, aki időközben Münchenbe költözött, saját kérésére bekerült egy bajor ezredbe. Végigküzdötte társaival a világháborút, megsebesült kétszer is, az összeomlás után is ezredével együtt maradt és lakóhelyén Münchenben mint katona kezdte meg politikai pályafutását. Hitlernek csak gondolatai voltak új pályájára. Eljárt a sokféle akkor divatos értekezletre, látta a polgári pártok sokszor

megsiratott gyámoltalanságát, látta a szocialisták erősödését, szíve megtelt gyűlölettel a szocialisták, de elsősorban a kommunisták ellen, akiknek hatalmi törekvéseit a kommunizmus bajorországi fellobbanásai-ban a saját bőrén is érezte. Gondolatai csak egy irányban mozogtak, a marxizmus, illetve a kommunizmus ellen hatalmas pártot szervezni és az új csoportosulás számára a hatalmat meg is szerezni. Kilátása, hogy e célt valaha eléri, alig lehetett, elmemunkája tisztán teoretikus volt, hisz nem tartozott egy párthoz sem és eleinte nem is talált pártot, amelyhez szívesen csatlakozott volna. Így került el az akkor alakult nemzeti munkáspárt gyűléseire, amelyek nevenségesnek tűntek fel szemeiben, hisz a pártnak csak egy tucat tagja volt, akik közül rendszerint hatan vagy heten szoktak az értekezleteken megjelenni. Hitler felszólították, hogy lépjen be a liliputi pártba, ő sokáig habozott, de azután megtette, nyilván azért, mert egy gyűlésen felszólalt s meggyőződött arról, hogy beszélni tud és szavainak hatása is van. Hitler tehát a nemzeti munkáspárt tagja lett és gyorsan megmutatta, hogy kiváló szervezőképességével valóságos csodát tud alkotni. Amikor belépett az apró pártba, nem volt annak semmije a világon. Még bélyegzője sem volt. Hat hónappal később már volt párthelyisége, volt állandó hivatalnok, sőt valamelyes pénze is. A gyűléseit mind többen látogatták, egyre nagyobb, tágasabb helyiségeket kellett bérelniük és a tagok látható szaporodásával megnőtt természetesen a pártkassza is. Hitler beletanult a szónoklásba, hetenként többször órák-hosszat szónokolt, úgy írja, hogy egyre lelkesebben hallgatták és hogy szavainak hatása alatt az önkéntes adakozók száma is egyre nőtt. Ha bizonyos öndícséret rejlik is Hitler szavaiban, kétségtelen, hogy a párt dolgozott és sikerei is voltak. A Hitler-párt vörös plakátjai rendkívül érdeklődést keltettek, Münchenben a párt kezdett közéleti tényező lenni és nagyon gyorsan magára irányította a kommunisták haragját. Azóta, majd tíz esztendeje, a nemzeti szocializmus a legélesebb harcban áll a kommunizmussal. Százakra megy a sokszor véres küzdelem áldozatainak a száma, még ma is, majd mindennap van halottja a pártlan politikai harcnak, amely elsősorban nem a nézetek különbözőségéből fakad, hanem inkább abból a tényből, hogy a kommunisták a Hitler-pártban legnagyobb ellenfelüket látják. A többi polgári pártok a kormányon természetesen szintén iparkodnak a kommunista mozgalmat szűkebb mederbe szorítani, a nemzeti szocialisták azonban a hatalomra jutva kétségkívül minden rendelkezésükre álló eszközzel elfojtanak a Moszkvával összeköttetésben álló mozgalmat. Hitler kényszerítve volt a kommunisták propagandájával szemben önállóan fellépni, így születek meg az ostromcsapatok ama feladattal, hogy a nemzeti szocialisták gyűléseit a betolakodó elemekkel szemben megvédjék, így kapott a Hitler-párt új és végleges nevet (nemzeti szocialista német munkáspárt) és egy jellegzetes jelvényt: vörös alapon fehér mező és abban a horogkereszt. Már 1920-ban lejátszódott az első véres csata Hitlerék és a kommunisták között, a Hitler-gyűlésbe betolakodott kommunistákat, akik a nagy terem berendezését darabokra törték s a sörös kancsókkal százakat megsebesítettek, a horogkeresztes ostromcsapatok kiverték és míg künn a sebesülteket kötözték, a vezér folytatta szónok-

latát. Az első csata után jött Hitler megnyilatkozása, a párt 25 program-pontja, amelyek ma is érvényben vannak és amelyek megvalósításáért változatlan kitartással küzd az egész Hitler-mozgalom.

München után megkezdődött a pártszervezés egész Németországban és valamivel később Ausztriában is. Amit e téren Hitler tett, külön fejezet. Hitler mint propagandista valóban elsőrendű erő. Vagy annál is több. Nézete az, hogy csak tömeggyűlésekkel lehet a nép érdeklődését fenntartani, új híveket szerezni és a pártot valóban megalapozni. Tehát minden héten, ha már mindennap nem lehetséges, gyűléseket kell tartani és azokon szónokolni, meg újból szónokolni, népszerű jelszavakkal dolgozni, a párt programját, amelyben kiki megtalálja, ami üdvét elősegítheti, mindenkitől érthető módon ismertetni, a hatalmasok ellen, akik más úton haladnak, menydörögni, a nap hibáit kimutatni és elítélni s egyre fokozottabb mértékben az egyetlen kivezető útra reámutatni, ami természetesen nem lehet más, mint a nemzeti szocializmus tanainak végleges győzedelme. Talán más pártvezérek is így cselekedtek, de Hitler felülmúlja valamennyit, mert ő esztendőnként legalább is háromszáz nagy beszédet tart s emellett maga vezeti nagy pártjának összes ügyeit. És csak azért, mert egyre csak beszélt és újból beszél, érte el, hogy százezrek tekintete feléje fordult. Hitler nem népszónok a szó köznapi értelmében, de tud órák hosszat beszélni, anélkül hogy hallgatóit akár csak egy pillanatra is untatná, gondolatait, bár azok rendszerint egy körben mozognak, mindig új köntösbe tudja öltöztetni és ha egy-egy fordulatát, amely Münchenben tetszésre talált, meg is ismétli Berlinben vagy Königsbergben, amit mellette vagy utána mond, látszólag új, pedig csak variációja más megnyilatkozásainak. E rendkívüli, majdnem páratlanul álló propagandatevékenység mellett Hitler rendkívüli szervező talentum is, a párt katonai felépítése tisztán az ő műve és hogy a fegyelem, bár némi rázkódtatásokkal is, a pártban még fennáll, szintén az ő érdeme. Figyelemreméltó, hogy még egyedül áll a párt élén és hogy a párt többsége, talán itt-ott önmegtágadással is, engedelmeskedik neki. A múlt hónapi apró zendülés Berlinben még nem ártott a pártnak, kitessékelték belőle vagy ezer tagot, de jött helyibök új ötezer. Maga a párt még nem érzi, hogy elérte fejlődése csúcspontját és most következik vagy a lassú visszafejlődés, vagy pedig az utolsó küzdelem a hatalomért. De akik kívülről figyelik a történeteket, tisztán látják, hogy a visszafejlődés kezdetét vette.

Mi a Hitler-párt. programja? Hitler lefektette könyvében gondolatmenetét a közélet minden kérdéséről. A vezér elsősorban német nemzeti, mert az összes németek egyesülését óhajtja, tehát az Anschlusst is. De fajvédő is, mert a zsidóságot kizárja a németek sorából. Vagy ötven oldalon magyarázza, hogy jutott el a szélső antiszemitizmusig. Gondolatmenete a német fajvédelem nézőpontjából talán még követhető, de politikai és gazdasági és főképpen állami szempontból nem. A 25 program-pont mindegyike Hitler két nagy nézőpontjából indult ki.

Nemzeti követelések. Az összes németiség egyesülése. Ide tartozik természetesen az Ausztriával való egyesülés is.

A versaillesi és a st.-germaini békeszerződések felbontása.

Kolóniák a terjeszkedő németiség számára.

A német polgárok egyenlősége a legszélesebb alapon. Nyilvános tisztiséget csak német polgár tölthet be. Az állam kötelessége polgárainak tisztességes megélhetőségéről gondoskodni. Ha a németiségnek nem jut elegendő hivatal, meg munka, akkor az idegeneknek el kell hagyniuk a birodalom területét. Már eleve is ki kell vándorolniuk mindama idegeneknek, akik 1914 augusztus másodikán után költöztek be Németországba.

A zsoldos hadsereg helyett újból nemzeti néphadsereget kell teremteni.

Szocialistaúzi követelések. Az összes, úgynevezett háborús nyereségek elkobzása.

Az összes nagy áruházakat rögtönösen le kell foglalni, apró üzletekre osztani és bérbe adni kiskereskedőknek és kisiparosoknak. A kisember egyébként is az állami és községi szükségletek beszerzésénél elsősorban veendő tekintetbe.

Földreform és új földtörvény a kisgazda érdekeinek számbavételével. Kíméletlen harc mindazok ellen, akik e törvények végrehajtását megakasztják. Uzsorások és siberek egyetlen büntetése a halálbüntetés legyen.

A trösztök és kartelek államosítása.

Beszüntetése a munka és fáradság nélkül való jövedelemnek.

Különlegességek. Az ifjúság nevelésének reformja nemzeti nézőpontból. Ipari és gazdasági munkatiltalom az ifjúság számára, torna- és sport-kötelezettség.

Nemzeti újságírás megteremtése. Csak német állampolgárok lehetnek újságírók, lapkiadók vagy lapszerkesztők. Nem német újságok csak idegen nyelven jelenhetnek meg. Német újságokat idegen pénzzel nem szabad finanszírozni.

Teljes vallásszabadság mindaddig, amíg a vallásos berendezések az állam érdekeit nem sértik.

Erős központi hatalom. A központi parlament feltétlen uralma a birodalom összes intézményei fölött. A központi parlament törvényeit a szövetségi államok rendi és hivatásos kamarái a saját szükségleteik szerint kiegészíthetik.

Ez a kerete a Hitler-programnak. Természetesen sok minden belemagyarázható és Hitler könyvének ismerete nélkül felette szabadon is értékelhető. Az idegenek kiutasítása, a kapitalista rendszerből fakadó jövedelmek betiltása, a háborús nyereségek lefoglalása és még néhány hasonló intézkedés persze csak arra alkalmasak, hogy félelmet keltsenek a Hitlertől megálmódott harmadik birodalom ellen mindazokban, akik a belső rázkódtatásokat mindenáron elkerülni óhajtják. De a külügyi politika nézőpontjából sem teljesen közömbös, ha egy politikai Program nem azt tűzi ki céljául, hogy a békeszerződések revíziójára kell törekedni, hanem egyszerűen azt mondja, hogy e szerződéseket nem ismerem, tehát számomra nem is léteznek. Miután a reparációk fizetése a békeszerződéseken alapul, Hitleréknek kötelességük volna a hatalomra jutva, minden háborús fizetést azonnal megtagadni. Ilyformán a nemzeti szocialisták uralomra jutása tényleg egy új korszak kezdetét jelentené Európában. Ami pedig a háborús nyereségek elkobzását illeti, teljes tárgyilagossággal meg lehet állapítani, hogy minden ilyen törvény végrehajtása ma már leküzdhetetlen akadályokba ütközne és útját nyitná a legmesszemenőbb igazságtalanságoknak. Hogy a szeptemberi nagy Hitler-győzelem után a német nagytőke még jobban iparkodott a külföldre, csak érthető. Hozzájárult, hogy a programm antiszemita ízü pontjaiból azt következtették, hogy a csőcselék pogromokat fog rögtönözni. Akik tehát nem láttak mélyebbre és akik nem tudják régi példákból, hogy pártprogramokat még sohasem hajtottak végre az utolsó pontig, érthetően kétségbeestek. De a várt nagy fel fordulásból nem lett semmi.

Először Hitleren múlt a dolog. A nemzeti szocializmus új államformára tör. Hogy azonban mi az ideálja, felette nehéz megmondani. Hitler nemzeti uralmat akar, — de neki mindegy, vájjon egy uralkodó a nemzet akaratóból, vagy egy elnök hasonló alapon vezeti-e az ország kormányzását. Azonban az új államformát, bár pártja forradalmi és nem riadna vissza az erőszaktól sem, csak legális, azaz törvényes úton kívánja elérni. A törvényes út pedig a nemzet akarata. Hitler ezt több ízben nyilvánosan leszögezte és mint tanú számos perben a bíróság előtt is esküjével megerősítette. Az utolsó hónapokban pártjából ki is zárta azokat, akik a törvényes eszközökkel nem voltak megelégedve. Szóval a Hitler-féle harmadik birodalom csak törvényes alapokon épülhet fel, a parlament segédelmével és amíg ez a fordulat be nem következik, Hitler hajlandó volna egy polgári koalíciós kabinetben is együttműködni. A forradalom eredeti értelmében tehát nem foglaltatik Hitler programjában. Forradalom nélkül azonban a 25 pont ismert formájában alig valósítható meg, minden radikális ízü kívánság elveszne az alkotmányos harcokban, az idegenek kiutasítására éppoly kevésbé kerülne a sor, mint a nem-nemzeti vagyon elkobzására. Egyes szövethozott államokban, például majd egy esztendeig Thüringiában és jelenleg Braunschweigban Hitler-párti miniszterek is ülnek a kormánypadokon, de amit eddig tettek, alig volt más, mint apró kísérlet a rendőrség nemzeti újjászervezésére és az iskolák reformja. Rendőrségből és iskolából száműzik a szocialista vezetőket és helyükbe nemzeti szocialistákat ültetnek! Az eredmény még kétséges, a szocialista porosz belügyi miniszter eddig átvette a nemzeti szocialistáktól üldözött rendőrtisztviselőket, a birodalom pedig megpróbálta pénzügyi rendszabályokkal a nagy tisztogatást megakasztani. E jelenségek mutatják, hogy a nemzeti szocialisták a koalíciós kormányokban nem jutnának messzebbre, mint az elvtársak jutottak eddigi kormányvállalkozásaiknál, vagyis vagy kísérleteznének a koalíció korlátai között negatív eredménnyel, vagy pedig lemondának a kísérletezésről is. A teljes eredménytelenségben azonban bizonyos veszedelem rejlene, nevezetesen, hogy a nemzeti szocialisták esetleg mégis megpróbálnák illegális úton a teljes hatalmat magukhoz ragadni. Amint már Münchenben ezelőtt hét esztendővel megpróbálkoztak egy puccsal, amely azonban nem sikerült és Hitlernek két esztendei várfogságot hozott.

A másik nagy akadálya Hitler politikai előretörésének a marxizmus. A szocialisták jól tudják, hogy mit jelentene számukra a nemzeti szocialisták uralma. Tehát ellentük minden áldozatra hajlandók. A Brüning-kormány csak azért tarthatja magát a hatalmon, mert a kancellár nem vette be kormányába Hitleréket. A szocialisták inkább tűrik a szükségrendeletekkel való kormányzást, inkább tűrik a parlament páratlanul hosszú szünetelését és még eltűnének sok mást, ha a nemzeti szocialisták a kormányhatalomtól távol maradnak. A mai német belpolitikai helyzet, a Brüning-kormány láthatóan erős pozíciója tisztán ama tényen alapul, hogy a szocialisták mindenáron útját kívánják állani Hitlerék esetleges uralmának. És ha az valóban bekövetkeznék, kétségtelen, hogy a szocialisták, ezúttal kivételesen a kommunistáktól támogatva, proklamálnák a tömegsztrájkot. Vájjon lehetséges volna-e

rendőri hatalommal, akár a Reichswehr-re is támaszkodva, e veszedelmes, a Kapp-puccs idején már kipróbált sztrájkot megtörni, nagy kérdés. De így, vagy úgy vérbe fúlna a birodalom és a polgárháború eredményeképpen bekövetkezne egy korszak, amely halomra döntené az összeomlás óta kivívott eredményeket. Amit a Brüning-kormány tehát elért, nem utolsó sorban a Hitler-párttól való félelemnek köszönheti. Különösen az agrár kérdésekben. Mert például a szocialisták minden habozás nélkül megadták a kormánynak az egyetemes felhatalmazást, hogy a vámtarifát tetszése és akarata szerint megváltoztathatja, a vámokat emelheti vagy süllyesztheti. Az európai parlamentek történetében ez a törvényhozási felhatalmazás példa nélkül áll.

Egyelőre a hatalomtól elzárva, tisztán csak az agitációra szorítkozva, a Hitler-párt majd teljesen elszigetelve áll. A német nemzeti párttal való inkább érzelmi szövetség csak a parlamentben való esetleges támogatásra szorítkozik. Hitlerről azonban mindig lehet hallani valamit, pihenést nem ismerve állandóan úton van és — beszél. Világválság, gazdasági válság, terhes adók, munkanélküliség, a ma szinte megoldhatatlannak látszó problémák, úgy festenek szózataiban, mint a kormány és a mai kormányzati rendszer hibái és mulasztásai. Az ő harmadik birodalmában, hirdeti, másként lesz, e világproblémák könnyen, talán önmagukról fognak megoldódni. A tömeg hallja a szózatot, talán hisz benne, talán nem. Ha igen, még szerencse, mert akkor a Hitler-választók, legalább egyelőre, a régi zászló alatt fognak megmaradni. De ha nem, akkor féltő és e tényben rejlik Hitler tragikumája, hogy a csalódott tömegek az egyik szélsőségből a másikba fognak ugrani és — a kommunista táborhoz fognak csatlakozni. Az összes mértékadó tényezők megegyeznek ebben a felfogásban. Hitler is tudja, de látszólag nem fél tőle. Mert ő bízik a harmadik birodalomban...

Külpolitikai nézőpontból Hitler fellépését és előretörését kettős szempontból kell értékelni. Először a békeszerződések, illetve a reparációk nézőpontjából. Ebben a tekintetben természetes, hogy a párt a kormánynon a revíziót tolná a homloktérbe. De mert a revízió már a napirendre került és gazdasági válság kényszeríti a német kormányt, hogy ne térjen el tőle, a külföld szemében a békeszerződések újabb tárgyalása már nem oly veszedelmes, mint például akár egy esztendővel ezelőtt volt. De azután következik Hitler külön külső politikája. Hitler könyvében határozottan elítéli a császárság külpolitikáját, elítéli a volt kettős szövetséget, elítéli Vilmos császárt, aki a „halott“ kettős monarchiáért feláldozta saját országát. A jövőben Hitler más politikát követel, ő eltérően a mai külpolitika vezetőitől Németország nagy ellenségét még mindig Franciaországban látja és az Angliával, meg Itáliával való szövetségért lelkesedik. Mussolini, sok tekintetben Hitler mintaképe, előljár-e gondolatmenetben, Angliára pedig szüksége van, ha Franciaországgal bizonyos hatalmi magaslatról akar beszélni. Ily nagyarányú irányválttatása a német külső politikának kétségkívül messzemenő következtetésekkel járna. De Poincaré óta Párizs népszerűtlenebb német földön, mint valaha volt, a tömeg szívesen tapsol Hitlernek, ha új külpolitikai irányt követel.

A belső politikában a „harmadik birodalom“ nagy pénzügyi nehéz-

ségekkel küzdene, hiszen külföldi kölcsönt nem kapna, a belföldön pedig nincs elegendő tőke az állami szükségletek fedezésére. Elkobozott vagyonokkal még sohasem lehetett rendezni állami adósságokat. Minden más pedig, amit Hitler könyvében oly szépen elbeszél, kezdve a házasság reformján, hogy csak azok nőülhetnek, akiktől egészséges gyermekek várhatók és végezve az új néphadseregen, mind problémák, amelyek csak nyugalmas időkben, egy gyarapodó és jómódú ország kebelében oldhatók meg. Hitler is csak úgy gondolhatja, hogy lépésről-lépésre valósíthatja meg terveit.

A kilátások azonban kedvezőtlenek. Egy szocialista vezér mondta egy ünnepi beszédben, hogy a nem szervezett választók milliós tömege olyan, mint a futó homok, ma itt, ma ott szalad össze óriási tömegekbe, de váratat építeni reá nem lehet. A Hitler-pártnak ma bevallottan félmillió szervezett tagja van. Láttam a müncheni „barna palotában“ az óriási regisztrátúrát, amely félmillió nemzeti szocialista munkáspártit foglal magában. Ez a szám megnövekedhet egymillióra, ami kétségkívül megerősítené a párt ama reményét, hogy még néhány millió választó fog vele tartani. Mindez azonban a mai német választási rendszer mellett csak azt bizonyítaná, hogy a Hitler-pártnak sikerülni fog a jövőben is mai mandátumainak számát megtartani. De arra, hogy a párt a népképviselőben többségre jusson, semmi remény sincs. Tagadhatatlan, hogy egy radikális párt ideig-óráig megélhet a kormányhatalom nélkül is, de az örökös ellenzékieskedés megőrli a legnépszerűbb jelszavakat is, ha nem kerülhet a sor azok megvalósítására. Nem ellenbizonyíték erre a tételre a kommunizmus, mert Moszkva hívei egyre csak a világrevolúciót hirdetik és minduntalan megpróbálják elveiket tettekkel megpecsételni, ami azonban csak embervér folyását jelenti minden más eredmény nélkül. De Hitler nem kívánja, hogy honfitársainak vére folyjon, ő valóban szeretne, amint szavaiból kihangzik, gyakorlatilag is dolgozni. Úgy tetszik, hogy még sokan bíznak benne, hogy az ideje el fog következni, mégpedig ama körökből is, amelyek politikailag érettek és amelyek minden változást a német belső és külső politikában elsősorban a saját bőrukön is megéreznének. Hitlernek alkalmá is volt több ízben az ipar, a kereskedelem és a gazdaság hivatott képviselői előtt bizalmas körben programját kifejteni és megpróbálni eloszlatni amaz aggodalmakat, amelyekkel működését sokféle kísérik. Nem teljesen eredménytelenül, mert pénzforrásai nem apadtak ki. Hitler agitációja rendkívüli nagy összegekbe kerül, amelyeket pártja természetes jövedelméből nem fedezhet. Tehát nem titok, hogy oly barátai is vannak, akik a pártban nyilvánosan nem szerepelnek, de mint névtelen adakozók már nem egyszer fedezték a párt fontosabb kiadásait. Ezek közé tartozik az úgynevezett ostromcsapatok felszerelése és fizetése, a párt sajtójának fenntartása, a megszámlálhatatlan gyűlések rendezése és a reprezentálás, mint a müncheni barna palota nem mindennapos berendezése és a nagy pártiroda, meg a fiókirodák több száz tisztviselővel. Miután mindezt Hitler a semmiből teremtette, meg lehet állapítani, hogy jelszavainak és propagandájának valóban látható eredményei is vannak. A másik oldalon szembeötlik egyes

szövetkezett államoknak, különösen Poroszországnak rendkívül éles harca a nemzeti szocializmus ellen, kezdve a Hitler-uniformis betiltásán és végezve a nemzeti szocialista hivatalnokok eltávolításán. Aki Poroszországban nyíltan a Hitler-táborban szerepel, nem viselhet hivatalt, nem lehet rendőr vagy katona. A fegyelmi bíróságok úgy állapították meg, Hitler esküjével ellentétesen, hogy a nemzeti szocialista munkáspárt forradalmi alakulás, tehát híveinek nincs helyük az állami ügyek vezetésében. Persze Poroszországban ma a szocialisták állanak a kormány élén és a Brüning-kormánynak támogatása a birodalomban megadja ellenértékül nekik a jogot, hogy Poroszországban saját politikájukat kövessék. A porosz példa továbbá egyes államokban követőkre talál és Hitler minden vonalon csak újabb megújabb nehézségekkel áll szemben. Ez az oka a sokféle észlelt stagnációnak. Felette nehéz a tömeg érdeklődését csak szavakkal megújra szavakkal ébrentartani, amikor a pártnak politikai súlya nem gyarapodik és egyelőre alig gyarapodhat. Hitler tehát, hogy útját legalább Poroszországban szabadabbá tegye, támogatja ama mozgalmat, amely a porosz Landtag felosztatására tör abban a reményben, hogy a porosz választások meg fogják élénkíteni a saját pártjának életét is. A jövő esztendőben azután lejár Hindenburg mandátuma is, a német nép új elnököt fog választani és Hitlernek újabb alkalma lesz befolyását érvényesíteni.

Hindenburgnak és Hitlernek egymáshoz való viszonya kétségkívül nem baráti. Hiba volna azonban feltenni, hogy a birodalmi elnök nyílt vagy titkos ellenfele a nemzeti szocializmusnak. Hindenburg nem állná az útját, hogy a Hitler-párt is a kormányban helyet kapjon, amint például mindig hajlandó volt szocialistákat is miniszterekké kinevezni, ha a kancellár azt javaslatba hozta. Mégis Hindenburg minden tárgyilagossága dacára bizonyos ellenérzéseket váltott ki a nemzeti szocialisták körében, különösen mert Brüning mellé állott akkor is, amikor a kancellár szükségrendelettel kezdett kormányozni. A rideg valóság azonban az, hogy a birodalom elnöke nem akarhatta az ország bel- és külpolitikáját a fenyegető sokféle bonyodalom és veszedelem miatt megváltoztatni, tehát számára más út nem is kínálkozott, mint a kancellár mellett kitartani, akinek volt bátorsága, erélye szembeszállani a parlament akaratával és úgy kormányozni, hogy intézkedései alkotmányos voltához kétség nem fér. Hitler maga az elnökválasztásról nem nyilatkozott, tervei és szándékai e tekintetben ismeretlenek. De végre is egy pártvezér nem maradhat örökké idegen a saját hazájában és egy párdiktátomak meg kell találni az utat a hatalomhoz, ha nem akarja politikai hitelét veszteni. E két kérdésen fordul meg minden. Egyelőre még lehetséges, hogy a még mindig szaporodó elégedetlenek Hitler mellett kitartanak, lehetséges, hogy a hivatalnoki kar túlnyomó többsége, már a fizetés-csökkentések miatt is, táborában marad, ha nem is nyilvánosan, de legalább a titkos választás mindent eltakaró köpönyege alatt, de ez a függő állapot csak veszedelem egy pártra, amely csupa politikai katonából áll.

A nemzeti szocialista német munkáspárt egy jó gondolatból indult

ki, amikor a marxizmus terjedésének úgy akarta útját állani, hogy nemzeti politikát hirdetett. De zsákutcába került, amikor szélső radikális elveket is zászlójjára irt és a harmadik birodalmat úgy akarta megteremteni, hogy az éppúgy kivált volna a többi európai államok sorából, mint például Szovjetország, bár ellentétes intézkedésekkel, de mindig feltűnően eltérve a modern világ berendezkedéseitől. Mussolini mindent a régi keretekbe illesztett be, Hitler új kereteket kíván teremteni, amelyek azonban nem volnának speciális német ideák, hanem egy diplomáciailag nem képzett, ki nem forrott, bár különben genialis férfiú külön elgondolásai. Ha Hitler több volna, akkor már rég kezében volna a hatalom, amint azt a müncheni puccs idején remélte. Így minden csak félig sikerült neki, minden alkotása csak fél munka volt és valószínű, hogy jövődó pályafutása sem fog emelkedő ívet mutatni. Akik félnek a hitlerizmus túlzásainak megvalósításától, éppúgy fognak csalódni, mint akik már úgy látják, hogy a vezér csillaga hanyatlóban van. Aki abba a magasságba emelkedett, ahol Hitler ma áll, nem fogja oly könnyen a harcot beszüntetni. Egy félmilliós óriási szervezet nem pusztul el gyorsan és nem hagyja magát elpusztítani. De a lassan öló méreg, a politikai sikertelenség, már kezdi megőrölni a nemzeti szocializmust. Ami azonban Hitler reményeiben, terveiben és szervezeteiben egészséges, túl fogja élni őt is, a pártot is. A történelem úgy tanítja, hogy bár pártok megsemmisültek, elpusztultak, de eszméiknek, elveiknek mindig akadtak örökösei, akik itt-ott sikerrel valósították meg elődeik programjának egyes részeit.

VÉRTESI DEZSŐ